

ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 การบริหารงานของผู้นำชุมชนในเขต เทศบาล
ตำบลหนองเล็ง อำเภอมือง จังหวัดบึงกาฬ

A Study of the Application of the Four Paths of Accomplishment in
Administration of Local Leaders in NongLoeng Sub-district
Municipality, Muang District, Buengkan Province

¹พระวิศิษฐ์ โชติโก

Phra Visit Chotigo

²พระราเชนทร์ วิสารโท

Phra Rachen Visaratho

³บุญส่ง สินธุ์นอก

Bunsong Sinthunog

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkorn University

¹Corresponding Author Email: sudathai2563@gmail.com

Received February 15, 2020; Revised February 25, 2020; Accepted: February 25, 2020

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง “ศึกษาประสิทธิภาพการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้นำชุมชนในเขต เทศบาลตำบลหนองเล็ง อำเภอมือง จังหวัดบึงกาฬ” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักอิทธิบาท 4 ในทาง พระพุทธศาสนาเถรวาท และเพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานของผู้นำชุมชนใน เขตเทศบาลตำบลหนองเล็ง อำเภอมือง จังหวัดบึงกาฬ โดยใช้การวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม จากการศึกษาพบว่า หลักการและแนวคิดในการทำงาน ให้ประสบผลสำเร็จ ตามหลักอิทธิ บาทที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทความหมายของอิทธิบาท 4 หมายถึง หลักธรรมนำไปสู่ความสำเร็จ คือ ฉันทะ ความพอใจ, มีใจรักในงานที่ทำ ด้วยใจรัก วิริยะ ความพากเพียร อดทน ต่อความลำบากยาก บั่น ไม่ว่าจะเป็นอย่างใด ๆ ก็ตามขอให้ทำอย่างสุจริต จิตตะ เอาจิตฝึกฝั ฝ่ายใจรัก ด้วยความพยายาม ด้วยเอาจิตพยายามอาชีพนั่นๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวนในงานที่ทำ ตีตรองหาเหตุผล และปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ประสบผลสำเร็จให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป

วิธีการผสมผสานหรือประยุกต์ระหว่างบริหารจัดการกับคำสอนทางพระพุทธศาสนาแล้วเกิดความ เปลี่ยนแปลงภายในองค์กรที่เห็นชัด คือองค์กรเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นโดยเฉพาะตัวบุคคล ผู้นำ องค์กรประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องอยู่ในศีลธรรม พนักงานในองค์กรก็จะถือเป็นแบบอย่างที่ดี ถ้าหาก ผู้บริหาร และบุคลากรในองค์กรมีหลักธรรมเป็นเครื่องชี้นำแนวทาง การทำงานก็จะสอดคล้องไปในแนวทาง เดียวกันปัญหาที่เคยเกิดขึ้นต่าง ๆ ความขัดแย้งก็ลดน้อยลง เพราะทุกคนได้เรียนรู้และนำหลักธรรมะทางพุท ธศาสนาไปใช้

คำสำคัญ : อิทธิบาท 3, การบริหารงาน, ผู้นำชุมชน,

ABSTRACT

This article entitled to study the principle of the Four Paths of Accomplishment in Theravada Buddhism and to study the application of the Four Paths of accomplishment for the leaders' administration in Nong Leung sub-district municipality, Mueang district, Buengkan province. This is a qualitative research done by the documentary analysis, in-depth interview and focus group. It was found that the principles and concepts in working in order to achieve the success in accordance with the principle of the Four Paths of Accomplishment as appeared in the Buddhist texts of Theravada Buddhism. The principle of 4 means the principle of Dhamma leading to the achievement, that is, *Chanda*: satisfaction, appreciation in work, *Viriya*: energy, and exertion, *Citta*: dedication, and active thought and with attention to work with heart, *Vīmaṃsā*: to investigate what one does, examination, reasoning and testing and to improve and solve in order.

The mixed or applied methods between the management and the Buddhist teachings cause the changes in the organization clearly, that is, to change in good way for oneself. If the communal leaders practice the right way and practice the morality, the employees in the organization will take as the good sample; if the administrators and the personnel in the organization use the Dhamma as the guidance, their works will comply with each other; the occurred problems and obstacles will reduce because everybody learns and applies the Buddhist teaching in their lives.

KEYWORDS: Paths of Accomplishment, work management, community leader

บทนำ

สังคมมนุษย์เป็นสังคมเป็นสังคมที่ประกอบด้วยองค์การหรือหน่วยงานนานาชนิด ซึ่งองค์การเหล่านี้จะมีความผูกพันกับวิถีชีวิตมนุษย์ตั้งแต่แรกเกิด กล่าวคือ มนุษย์ถือกำเนิดในโรงพยาบาล ได้รับการศึกษาจากสถานบันการศึกษา และประกอบอาชีพทั้งทางภาครัฐและภาคเอกชน ดังนั้น องค์การหรือหน่วยงานไม่ใช่สิ่งแปลกใหม่ แต่เป็นสิ่งที่มาตั้งแต่สมัยโบราณ องค์การมักเป็นที่รวมของงานและบุคคลที่ต่างมีหน้าที่รับผิดชอบต่างกันออกไปตามตำแหน่งและสิ่งที่รับผิดชอบของแต่ละบุคคล โดยงานจะสำเร็จบรรลุตามเป้าหมายหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับหลักการบริหารและการจัดการองค์การเป็นสำคัญ (สมคิด บางโม, 2537) เมื่อใดก็ตามที่ผู้บริหาร มีความรู้ ความเข้าใจ ในธรรมชาติขององค์การบริหารก็สามารถประยุกต์หลักการบริหารของการให้เกิดประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายที่ต้องการได้ หลักการบริหารนั้นหากมองในแง่ของกลุ่มคนผู้บริหารจะต้องบริหารการโดยเน้นมนุษย์สัมพันธ์ แต่หากมองในแง่ของระบบผู้บริหารก็ควรเน้นความสำคัญในทุกส่วนขององค์การ ดังที่กล่าวมาแล้วว่า องค์การจะประกอบด้วยงานและบุคลากรเสมอ ดังนั้น เมื่อผู้บริหารต้องการให้องค์การมีประสิทธิภาพรอบด้าน ผู้บริหารจึงต้องให้ความสำคัญกับทั้งสองด้านดังที่กล่าวข้างต้นควบคู่กัน (สมคิด บางโม, 2537) อย่างเสมอภาคและเท่าเทียม นั่นเอง ส่วนราชการต่าง ๆ จึงต้องเล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาประสิทธิภาพขององค์การและบุคลากรเป็นระดับต้น ไม่ว่าจะเป็นการจัด

10 วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2563)

อบรมเชิงวิชาการ เพื่อเสริมความรู้ ความสามารถ ทักษะ และทัศนคติของบุคลากรภายในองค์กร เพื่อให้เหมาะสมกับความคาดหวังและเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนหรือผู้รับบริการอย่างแท้จริง (วารสาร รุ่งเรืองกลกิจและพิมพ์มลจรรย์ นามวัฒน์, 2537) สรุปได้ว่าประสิทธิภาพ คือ การสนับสนุนให้มีวิธีการบริหารจัดการให้ได้ผลดีที่สุด แต่สิ้นเปลืองต้นทุน ค่าใช้จ่าย แรงงาน และเวลา น้อยที่สุดซึ่งทำได้โดยกลไกในการลดค่าใช้จ่ายในทุก ๆ ด้านลง แต่เพิ่มความถูกต้อง ความเร็วความราบเรียบของการบริหารให้มากขึ้น (ติน ปรัชญพฤทธิ, 2536) การบริหารงานบุคลากร และการจัดสรรงบประมาณมีความโปร่งใสถูกกฎระเบียบ เพื่อให้เกิดการพัฒนาและมีประสิทธิภาพสูงสุดส่งเสริมสนับสนุนระบบการให้บริการแก่ประชาชนให้ทันสมัย รวดเร็ว สะดวก สบายและสร้างความปลอดภัยสำหรับผู้บริโภค และสอดคล้องกับความต้องการของตลาดเพื่อสร้างความมั่นคงในอาชีพของเกษตรกรและรักษาไว้ซึ่งความสมดุลทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม แก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำในการทำเกษตร ทำไร่ ทำนา โดยการสร้างฝายกั้นน้ำหลายแห่งในการทำเกษตร และช่วยสงเคราะห์บรรเทาปัญหาน้ำท่วมแก่เกษตรกรผู้เดือดร้อน โดยมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และเอกชน ส่งเสริมความเข้มแข็งของผู้ประกอบการและเครือข่ายโดยการส่งเสริมต่อยอดภูมิปัญญาและความเป็นไทยที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด (เทศบาลตำบลหนองเล็ง, 2559)

จากการศึกษาในเรื่องของหลักธรรมเกี่ยวกับการบริหารที่ดี คือ ผู้บริหาร มีความรู้ ความเข้าใจ ในธรรมชาติขององค์การบริหารก็สามารถประยุกต์หลักการบริหารของการให้เกิดประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายที่ต้องการได้ หลักการบริหรณันั้นหากมองในแง่ของกลุ่มคน ผู้บริหารจะต้องบริหารการโดยเน้นมนุษยสัมพันธ์ แต่หากมองในแง่ของระบบผู้บริหรณัก็ควรเน้นความสำคัญในทุกส่วนขององค์การ ดังที่กล่าวมาแล้วว่า องค์การจะประกอบด้วยงานและบุคลากรเสมอ จึงมีความสำคัญที่จะศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 3 ในการบริหารงานของผู้นำชุมชนในเขตเทศบาลตำบลหนองเล็ง อำเภอบึงกาฬ เพื่อเป็นการบริหารที่ดีและมีการต่อยอดต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Reseach) ที่แบ่งเป็นการวิจัยเอกสารและภาคสนาม คือการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก โดยมีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. การดำเนินการวิจัยด้านเอกสาร มีขั้นตอนดังนี้

- 1) ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท 4 จากข้อมูลปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎก และอรรถกถา
- 2) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบริบท การบริหารงานของเทศบาลตำบลหนองเล็ง อำเภอบึงกาฬ จากเอกสารและสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้อง
- 3) นำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อจัดทำแบบสัมภาษณ์
- 4) นำข้อมูลมาสู่กระบวนการวิเคราะห์เพื่อนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบการพรรณนา

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึก

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึก เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนในเขตเทศบาลตำบลหนองเล็ง โดยมีกลุ่มประชากรหรือผู้ให้สัมภาษณ์

3. เครื่องมือใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลของการวิจัยโดยมีเนื้อหาดังต่อไปนี้ แบบสัมภาษณ์ มีลักษณะปลายเปิด โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งมีจำนวน 5 ข้อ

ประกอบด้วย ชื่อนามสกุล อายุ ตำแหน่ง ประสบการณ์การบริหาร และวันเดือนปีที่ให้ สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท 3 ของผู้นำชุมชนของเทศบาล ตำบลหนองเล็ง อำเภอมะนัง จังหวัดบึงกาฬ ซึ่งมีลักษณะเป็นคำถาม ปลายเปิด ให้ตอบโดยเสรี

ผลการวิจัย

การศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 3 การบริหารงานของผู้นำชุมชนในเขต เทศบาลตำบลหนองเล็ง อำเภอมะนัง จังหวัดบึงกาฬ ทำให้ได้รับผลดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ทำให้รู้ว่า หลักอิทธิบาท 3 ในพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นการกล่าวถึงแนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับหลักอิทธิบาท 3 ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า หลักการและแนวคิดในการทำงานให้ ประสบผลสำเร็จ ตามหลักอิทธิบาทที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทความหมายของอิทธิบาท 4 หมายถึง หลักธรรมนำไปสู่ความสำเร็จ คือ ฉันทะ ความพอใจ, มีใจรักในงานที่ทำ ด้วยใจรัก วิริยะ ความพากเพียร อดทน ต่อความลำบากยากเย็น ไม่ว่าจะเป็นอย่างใดก็ตาม ก็ตามขอให้ทำอย่างสุจริต จิตตะ เอาจิตฝึกฝั ฝาย ใจรัก ด้วยความพยายามด้วยเอาจิตพยายามอาชีพนั่นๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวนใน งานที่ทำ ติตรองหาเหตุผลและปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ประสบผลสำเร็จให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่มที่ 19 ข้อที่ 403 หน้าที่ 260-261) จากผลการศึกษาหลักการและแนวคิดในการทำงาน ให้ ประสบผลสำเร็จตามหลักอิทธิบาท ทุกๆ คน ถ้านำหลักอิทธิบาทไปใช้ จะประสบผลสำเร็จในหน้าที่การงาน ทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นการทำงานราชการ การทำงานค้าขาย การทำงานอุตสาหกรรม การทำงานเกษตร และ การประกอบอาชีพ ถ้ามีความตั้งใจทำ ก็มีความสุข ในการทำงาน ยินดีในสิ่งที่ตนได้กระทำในงานนั้นด้วยความเต็มใจทำ ตั้งใจทำ พยายามในการทำงาน ให้ประสบผลสำเร็จยิ่งขึ้น

อิทธิบาท 3 เป็นแนวทางการทำงาน ให้ประสบความสำเร็จที่พระพุทธองค์ได้ทรงสวดไว้อย่างแยบ ปลาย อันประกอบด้วยแนวปฏิบัติ 3 ข้อ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ซึ่งใครๆ ก็ท่องได้ จำได้ แต่จะมีสักกี่ คนที่ปฏิบัติได้ครบกระบวนการทั้ง 3 ข้อ อันเป็น 3 ขั้นตอนที่ต้องเนื่องหนุนเสริมกัน จะขาดข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้ ด้วยว่ามันเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกันทั้ง 3 ข้อ จึงจะทำให้เราประสบผลสำเร็จในชีวิตและการงานได้ตาม ความมุ่งหวัง

ความสำคัญของอิทธิบาท 3 ที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า ฉันทะ และวิริยะ เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้บุคคลมี ความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคในการทำงานได้เป็นอย่างดี โดยมีจิตตะและวิมังสาเป็นหลัก ปฏิบัติที่ช่วยให้การเอาชนะปัญหาและอุปสรรคในการทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งในที่สุดแล้วก็ จะช่วยเสริมให้บุคคลมีความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคมากขึ้นนั่นเอง

ดังนั้น อิทธิบาท 3 จึงเป็นหลักธรรมสำคัญประการหนึ่ง ที่จะช่วยเหลือประโยชน์ในการทำงาน อันจะ สามารถช่วยแก้ไข้ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลดีต่อทั้งองค์การและ ประชาชนที่เข้าไปรับบริการ

องค์กรใดจะบรรลุผลตามที่ตั้งเป้าหมายไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัจจัยก็คือ คนหรือบุคลากรในองค์กร ซึ่งถือเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด และเป็นที่ยอมรับกันว่ามนุษย์หรือคนเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า และสำคัญที่สุด ตามหลักการบริหาร การสร้างเสริมความต้องการในการปฏิบัติงานให้กับบุคลากร เพื่อให้มีความรู้สึที่ดีในการ ปฏิบัติงาน และพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อความสำเร็จของงาน และขององค์กรอย่างต่อเนื่องสมบูรณ์จึงเป็นสิ่งที่ จำเป็นสำหรับผู้บริหารที่ต้องคำนึง ถึงเพราะด้านความต้องการในการปฏิบัติงานย่อมส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพ ของงานดียิ่งขึ้นซึ่งมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความต้องการหรือสิ่งจูงใจผู้ปฏิบัติงานโดยมุ่งอธิบายถึงองค์ประกอบ

12 วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2563)

ต่างๆ ที่เป็นสิ่งที่ทำให้บุคลากรเกิดความพอใจในการปฏิบัติงาน ทุ่มเทความรู้ความสามารถมีความรับผิดชอบ และเอาใจใส่ในงานอย่างแท้จริง ไปสู่ความรักความผูกพัน และความซื่อสัตย์ในองค์กร

วัตถุประสงค์ที่ 2 ทำให้รู้ถึงแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 3 ในการบริหารจัดการองค์กรของผู้นำชุมชนการใช้ อิทธิบาท 3 เป็นแนวทางการทำงาน ให้ประสบความสำเร็จที่พระพุทธองค์ได้ทรงสดับไว้ อย่างแยบคาย โดยประกอบด้วยแนวปฏิบัติ 3 ข้อ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ซึ่งใครๆก็ท่องได้ จำได้ แต่จะมีสักกี่คนที่ปฏิบัติได้ครบกระบวนการทั้ง 3 ข้อ อันเป็น 3 ขั้นตอนที่ต้องเนื่องหนุนเสริมกัน จะขาดข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้ ด้วยความมันเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกันทั้ง 3 ข้อ จึงจะทำให้เราประสบผลสำเร็จในชีวิตและการทำงานได้ตามความมุ่งหวัง วิธีการผสมผสานหรือประยุกต์ระหว่างบริหารจัดการกับคำสอนทางพระพุทธศาสนา แล้วเกิดความเปลี่ยนแปลงภายในองค์กรที่เห็นชัด คือองค์กรเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นโดยเฉพาะตัวบุคคล ผู้นำองค์กรประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องอยู่ในศีลธรรม พนักงานในองค์กรก็จะถือเป็นแบบอย่างที่ดี ถ้าหากผู้บริหาร และบุคลากรในองค์กรมีหลักธรรมเป็นเครื่องชี้นำแนวทาง การทำงานก็จะสอดคล้องไปในแนวทางเดียวกันปัญหาที่เคยเกิดขึ้นต่าง ๆ ความขัดแย้งก็ลดน้อยลง เพราะทุกคนได้เรียนรู้และนำหลักธรรมะทางพุทธศาสนาไปใช้

การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 3 ในการบริหารงานของผู้นำชุมชนในเขตเทศบาลตำบลหนองเล็ง อำเภอมือง จังหวัดบึงกาฬ ผลการวิจัยพบว่า หลักอิทธิบาท 3 ประการ หลักคุณธรรมเป็นเหตุนำไปสู่ความสำเร็จประกอบด้วย ฉันทะ พอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น วิริยะ เพียรประกอบสิ่งนั้น จิตตะ เอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น ไม่ว่างธุระ วิมังสา หมั่นตรองพิจารณาหาเหตุผลในสิ่งนั้น คุณธรรมทั้ง 3 ประการนี้ จะเป็นแรงผลักดันให้บุคคลผู้ประพฤติไปสู่ความสำเร็จแห่งผลตามที่มุ่งหมายบริหาร การสร้างเสริมความต้องการในการปฏิบัติงานให้กับบุคลากร เพื่อให้มีความรู้สึกที่ดีในการปฏิบัติงาน และพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อความสำเร็จของงาน และขององค์กรอย่างต่อเนื่องสมบูรณ์จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารที่ต้องคำนึงถึงเพราะด้านความต้องการในการปฏิบัติงานย่อมส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพของงานดียิ่งขึ้นซึ่งมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความต้องการหรือสิ่งจูงใจผู้ปฏิบัติงานโดยมุ่งอธิบายถึงองค์ประกอบต่างๆ ที่เป็นสิ่งที่ทำให้บุคลากรเกิดความพอใจในการปฏิบัติงาน ทุ่มเทความรู้ความสามารถมีความรับผิดชอบ และเอาใจใส่ในงานอย่างแท้จริง ไปสู่ความรักความผูกพัน และความซื่อสัตย์ในองค์กรตลอดถึงประโยชน์และโทษของการขาดหลักธรรมนี้ในการบริหารองค์กร ผลการวิจัยพบว่า ประโยชน์ของอิทธิบาท 4 สำหรับผู้บริหาร

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาหลักการและแนวคิดในการทำงาน ให้ประสบผลสำเร็จตามหลักอิทธิบาท 4 ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาซึ่งให้ความสำคัญการดำรงชีวิตด้วยหลักของอิทธิบาท 4 คือ เส้นทางไปสู่ความสำเร็จหรือคุณธรรมที่ให้เกิดความสำเร็จในการทำงาน ช่วยให้การปฏิบัติหน้าที่ของบุคคลได้ผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ซึ่งทางแห่งความสำเร็จนั้น ประกอบไปด้วย 1) ฉันทะ คือ ความพอใจ ความมีใจรักในสิ่งที่ทำ และพอใจใฝ่รักในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้น อยากทำสิ่งนั้นๆ ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้น หรือสิ่งนั้นบรรลุถึงจุดหมาย และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป ซึ่งจะแสดงออกมาด้วยการกระทำด้วยความพอใจ เต็มใจ และสนใจในสิ่งที่ตนกำลังกระทำอยู่ หรืองานที่ได้รับมอบหมายให้กระทำ ทำงานด้วยใจรัก 2) วิริยะ คือ ความเพียร ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทนเอาธุระ ไม่ท้อถอย ซึ่งแสดงออกมาด้วยความเพียร พยายามในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรู้สึกไม่ท้อถอย และมีความกล้าที่จะกระทำงานนั้นๆ ถ้าเห็นอะไรเป็นอุปสรรคหรืองานที่มายู่ข้างหน้าแล้วจะต้องเอาชนะทำให้สำเร็จ ทำงานให้เป็นเรื่องที่ท้าทายจะสู้และจะพยายามเพื่อ

ทำให้สำเร็จ 3) จิตตะ คือ ความตั้งใจ หรือเอาใจฝักใฝ่ ได้แก่ ความมีจิตผูกพัน จดจ่อ ฝาคิดเรื่องนั้นใจอยู่กับงานนั้น ไม่ปล่อย ไม่ห่างไปไหน ไม่สนใจไม่รู้เรื่องอื่นๆ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิต ฝักใฝ่ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป อุทิศตัวอุทิศใจให้แก่สิ่งที่ทำ ซึ่งแสดงออกมาด้วยการเอาใจใส่ จดจ่อ ตั้งใจในการทำงานอย่างจริงจัง ไม่ปล่อยให้ความคิดฟุ้งซ่าน 4) วิมังสา คือ ความไตร่ตรอง หมั่นใช้ปัญญา พิจารณาใคร่ครวญตรวจหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น ชอบคิด ค้นหาเหตุผล ชอบ สอบสวนทดลอง มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง ซึ่งแสดงออกด้วยการใช้ปัญญาพิจารณา ไตร่ตรองหาเหตุผลในสิ่งที่กระทำด้วยความพินิจพิเคราะห์ มีการวางแผน และวัดผลงานที่กระทำเสมอ สอดคล้องกับพระชวลวิทย์ อคฺคมโฆทำวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของอิทธิบาท 4 เพื่อความสำเร็จ โดยเสนอถึงปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนไม่ประสบความสำเร็จนั้นเกิดจากขาดฉันทะ ขาดวิริยะ ขาดจิตตะ ขาดวิมังสา เมื่อบุคคลขาดอิทธิบาทข้อหนึ่งข้อใดในธรรมทั้งสี่ธรรมประการนี้ย่อมส่งผลโดยต่อระบบ ความเชื่อ ทศนคติ นิสัยและพฤติกรรมของเขา (พระชวลวิทย์ อคฺคมโฆ, 2561)

แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารจัดการองค์กรของผู้นำชุมชนการใช้ อิทธิบาท 4 เป็นแนวทางการทำงาน ให้ประสบความสำเร็จที่พระพุทธองค์ได้ทรงสดับไว้อย่างแยบคาย อันประกอบด้วย แนวปฏิบัติ 4 ข้อ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ซึ่งใครๆก็ท่องได้ จำได้ แต่จะมีสักกี่คนที่ปฏิบัติได้ครบ กระบวนการทั้ง 4 ข้อ อันเป็น 4 ขั้นตอนต่อเนื่องหนุนเสริมกัน จะขาดข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้ ด้วยว่ามันเป็น กระบวนการที่เชื่อมโยงกันทั้ง 4 ข้อ จึงจะทำให้เราประสบผลสำเร็จในชีวิตและการงานได้ตามความมุ่งหวัง สอดคล้องกับนิพนธ์ โอภาสีทำวิจัยเรื่องการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท 3 ขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วย ถั่วเหนือ อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์โดยเสนอว่า เป็นการเสนอให้เกิดการนำหลักอิทธิบาท 3 มา นำเสนองานบริหารตน บริหารคน และบริหารงานเพื่อให้การบริหารเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด (นิพนธ์ โอภาสี, 2557) ดังนั้นถ้าผู้นำหรือผู้บริหารมองเห็นประโยชน์ของการใช้หลักคำสอนของ พระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้ในชีวิตทางที่ดีคือ ทางสายกลาง และความรู้จักการปฏิบัติตนที่ถูกต้องและให้รู้สึก ละเอียดเวลาที่ทำผิดในเรื่องของการทำงาน การให้โอกาส สร้างบุคลากรรุ่นใหม่มาช่วยพัฒนาองค์กรของตนให้ มีความเจริญรุ่งเรืองต่อไป

บทสรุป

หลักอิทธิบาท 4 ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาซึ่งให้ความสำคัญการดำรงชีวิตด้วยหลักของอิทธิบาท 4 คือ เส้นทางไปสู่ความสำเร็จหรือคุณธรรมที่ให้งานสำเร็จในการทำงาน ประกอบไปด้วย 1) ฉันทะ คือ ความพอใจ ความมีใจรักในสิ่งที่ทำ และพอใจใฝ่รักในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้น อยากทำสิ่งนั้นๆ ให้สำเร็จ 2) วิริยะ คือ ความเพียร ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทนเอาธุระ ไม่ท้อถอย ซึ่งแสดงออกมา ด้วยความเพียร 3) จิตตะ คือ ความตั้งใจ หรือเอาใจฝักใฝ่ ได้แก่ ความมีจิตผูกพัน จดจ่อ ฝาคิดเรื่องนั้นใจอยู่กับงานนั้น 4) วิมังสา คือ ความไตร่ตรอง หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่ง หย่อนในสิ่งที่ทำนั้น

การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 3 ในการบริหารงานของผู้นำชุมชนในเขตเทศบาลตำบลหนองเล็ง อำเภอมือง จังหวัดบึงกาฬ ผลการวิจัยพบว่า หลักอิทธิบาท 3 ประการ หลักคุณธรรมเป็นเหตุนำไปสู่ ความสำเร็จประกอบด้วย ฉันทะ พอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น วิริยะ เพียรประกอบสิ่งนั้น จิตตะ เอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น ไม่ว่างธุระ วิมังสา หมั่นไตร่ตรองพิจารณาหาเหตุผลในสิ่งนั้น คุณธรรมทั้ง 3 ประการนี้ จะเป็นแรงผลักดันให้ บุคคลผู้ประพฤติไปสู่ความสำเร็จแห่งผลตามที่มุ่งหมายบริหาร

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ผู้วิจัยขอเสนอว่า แนวทางการใช้หลักอิทธิบาท 3 ได้เห็นความสำคัญใน 3 ด้านได้แก่ ด้านกายภาพ การบริหารการจัดการ และบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ดังนั้น ผู้บริหารผู้นำนองค์กร ควรส่งเสริมการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในบริหารจัดการองค์กร

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป จากการศึกษาครั้งนี้ ยังมีประเด็นที่ผู้วิจัยเห็นว่า ควรนำประเด็นอื่นๆ มาศึกษาเพิ่มเติม ดังต่อไปนี้

1) ควรมีการวิจัยเชิงทดลองเรื่อง การศึกษาเทคนิควิธีการพัฒนาสมรรถภาพการสอนของครู กับแนวทางการใช้หลักอิทธิบาท 3 ใช้ในการจัดการเรียนรู้ ของนักเรียนในสถานศึกษา อื่นๆ

2) ควรมีการวิจัยเรื่อง แนวทางการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในด้านตัวแปรอื่นๆ กับการจัดการเรียนการสอนของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาหรือมัธยมศึกษา

3) ควรศึกษาวิจัย การใช้อิทธิบาท 3 กับการทำงานทั้งในองค์กรภาครัฐ และเอกชน

เอกสารอ้างอิง

- นิพนธ์ โอภาษี. (2557). การบริหารงานตามหลักอิทธิบาท 3 ขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยถั่วเหนือ อำเภอนองบัว จังหวัดนครสวรรค์. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระชวลิตวิทย์ อุดครมโม. (2561). การศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของอิทธิบาท 4 เพื่อความสำเร็จ. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระไตรปิฎกศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ติน ปรัชญพฤทธิ์. (2536). ศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์ พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เทศบาลตำบลหนองเล็ง. (2559). แผนพัฒนาเทศบาลตำบลหนองเล็ง 3 ปี อำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ พ.ศ. 2559-2560. บึงกาฬ : เทศบาลตำบลหนองเล็ง.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วรภรณ์ รุ่งเรืองกลกิจและพิมพ์มลจรรย์ นามวัฒน์. (2537). งานวิจัยเรื่องการศึกษาเพื่อกำหนดหลักสูตรการพัฒนาราชการ. สาขาวิชาการจัดการ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สมคิด บางโม. (2537). องค์การและการจัดการ. ฉบับพิมพ์ที่ 3 แก้ไขเพิ่มเติมจากฉบับพิมพ์ที่ 3. กรุงเทพฯ : บริษัทวิทยพัฒน์ จำกัด.

